

різноманітність душевних процесів і переживань учнів, створює сприятливі умови для учнів з різними вадами і дефектами, для тих, хто відстає в інтелектуальному розвитку. Прагнення вчителя організувати педагогічний процес із врахуванням названих умов стимулює результативність особистісно-орієнтованої освіти.

Література

1. Антоненко Л. Школа гуманного виховання// Завуч. – 2003. - № 4. – С. 23 – 24.
2. Бідюк І, Лабузін Г. Як запобігти низькій успішності учнів. Методичні рекомендації// Директор школи. – 2005. - № 17. – С. 13-14.
3. Глассер У. Школа без неудачників. – М.: Прогресс, 1991
4. Виноградова Т. Превентивне виховання учнів// Завуч. – 2004. - № 31. – С.8-11.
5. Кондрашова Л.В. Превентивная педагогика. – К.: Вища школа, 2005.
6. Ксендзова Г. Перспективные школьные технологии. – М., 2000.
7. Немова Н. Школа достижений: начало пути к успеху. – М.: Сентябрь, 2002.
8. Сухомлинський В. Вибрані твори. У 5-ти томах. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 5.
9. Якиманская И. Разработка технологий личностно-ориентированного обучения// Вопросы психологии. – 1995. - № 5. – С. 23-27.

Л.В.Кондрашова

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ “ГРУПИ РИЗИКУ”

В статтє раскрываються психолого-педагогические основы взаимодействия школы, семьи и социальной службы по совершенствованию социальной работы с учащимися «из группы риска».

The article describes psychological and pedagogical principles of interaction of school, a family and social service in perfection of social work with the pupils from the "group of risk".

Реалізація Національної доктрини розвитку утворення України в ХХІ столітті, Декларації «Про загальні основи державної молодіжної політики в Україні» актуалізує проблему вдосконалювання системи соціальної роботи з молоддю.

У наш час, коли не зовсім чітко визначені життєві орієнтири, процес формування свідомих громадян України носить досить складний і суперечливий характер. Однієї з актуальних проблем сьогодні виступає ріст асоціальних проявів у поведінці учнівської молоді (злочинності, пияцтва, наркоманії, агресивності щодо однолітків і педагогів). Дані свідчать про те, що збільшується число учнів, які становлять групу ризику, закріплення в них девіантного поведіння, поширення в практиці різних типів навчальних закладів негативних явищ. Установлено, що явно простежується тенденція росту безвідповідального відношення учнів до своїх учинків, відсутність страху перед покаранням, сприйняття багатьма підлітками асоціального поведіння як прояв героїзму.

Результати аналізу соціально-педагогічної практики дозволяють говорити, що однієї з основних причин такого положення в молодіжному середовищі є формалізм в організації профілактичної роботи. Часто в практиці переважає масовий характер заходів і недооцінка групових форм роботи з учнями. Має місце недостатній рівень знань про специфіку роботи з учнями «групи ризику» і невідповідність до неї, як соціальних працівників, так і педагогів. Все це знижує інтерес педагогів до учнів і, у свою чергу, породжує негативне відношення учнів до педагогів і школи в цілому.

Проблеми соціалізації виховної роботи залучали багатьох учених і педагогів практиків. Так, А.В.Мудрик уважав, що соціалізована людина повинна бути здатна протистояти впливу життєвих обставин. І.С.Якиманська вважала, що соціальний досвід учня повинен стати основою освітнього процесу [3,24-25]. А.С.Белкін вважав, що життєвий досвід школяра не тільки засіб його «утворення», але й механізм розвитку й саморозвитку індивідуальності, творчої своєрідності

його особистості [1]. Н.Г.Свініна стверджувала, що важливо актуалізувати життєвий досвід дитини в освітньому процесі, сприяти тому, щоб при взаємодії вчителя й учня формувалася б подієва спільність, «живе буття одного для іншого» [2,31].

Освіта - це процес формування соціального образу людини, тому завдання сучасної школи й учителя полягає в тому, щоб забезпечити оптимальні умови для збереження, передачі, подальшого збагачення культурного досвіду поколінь, формування активної соціальної позиції кожного школяра. Ціль даної статті полягає в обґрунтуванні необхідності соціально спрямованості педагогічного процесу, розробці соціально-педагогічних основ профілактичної роботи з учнями «групи ризику», виявленні превентивних дій, результатом яких є якісне утворення й особистість із розвиненим інтелектом і здатністю до самостійних дій і вчинків.

Реалізація цього завдання непосильна для однієї школи. Необхідні колективні зусилля педагогічного колективу, соціальних працівників, психологів і громадськості в соціалізації виховного процесу й підготовки підростаючого покоління до творчої адаптації в суспільстві й самостійній трудовій діяльності.

У зв'язку із цим перед всіма типами навчально-виховних інститутів (суспільством, школою, соціально-педагогічними службами, сім'єю) встають завдання пошуку технологій соціально-педагогічної роботи з учнями «групи ризику», спрямованих на профілактику важкого виховання, попередження девіантних проявів у поведженні. Становлення особистості зростаючої людини відбувається в процесі соціалізації, тобто входження дитини в соціальне середовище під керівництвом дорослого. Соціальне виховання - це система соціально-педагогічних, культурних, сімейно-побутових заходів, спрямованих на оволодіння дітьми й молоддю загальнолюдських і спеціальних знань, нагромадження соціального досвіду з метою формування в них ціннісних орієнтацій і адекватні соціально спрямованої поведінки. Завдання соціального виховання - передача підростаючому поколінню моральних цінностей і соціальних норм поведінку, які відповідають вимогам суспільства.

У літературі виявлені причини порушення соціальних норм у свідомості й поведінці учнів, які виступають причинами педагогічної занедбаності, важкого виховання, вказують на нездатність вихованця сприймати соціально-педагогічний вплив. До них відносять:

- порушення в мотиваційній і споживацькій сферах, відсутність необхідних позитивних або перевага негативних орієнтацій особистості;
- нездатність правильно підкорити вибір методів поставленим цілям, низький рівень прояву почуття відповідальності й обов'язку;
- нездатність самостійно прийняти відповідальне рішення через непевність у власних силах або перебільшеній самовпевненості;
- безвідповідальність, нездатність до обов'язкового виконання своїх рішень, доручень інших людей;
- невміння адекватно оцінити власну поведінку, свої вчинки, несформованість соціально значимих критеріїв оцінки й самооцінки, навичок оцінювання власних дій;
- нездатність закріпити у власному досвіді позитивні результати й способи моральної діяльності, перевага шкідливих звичок.

Незнання педагогами або ігнорування ними цих факторів приведе до педагогічної занедбаності й важковиховуваності.

Важковиховуваність виникає по різним причинам: прорахунки вихователів, батьків; відхилення в психічному й соціальному розвитку; особливості характеру, що утрудняє соціальну адаптацію вихованців, засвоєння ними соціальних ролей і придбання соціального досвіду.

В умовах сучасного суспільства роль соціально-педагогічної профілактики зростає. При цьому більшу роль грають соціально-педагогічні підходи: нейтралізація, блокування, обмеження впливу соціальних і морально-психологічних причин і умов на поведінку молоді. У реалізації цих заходів більша роль приділяється системі утворення. Загальноосвітні установи містять у собі величезний соціотворчий потенціал, тому вони можуть бути важливим

фактором соціалізації й соціально-педагогічної профілактики девіантного поведінки учнів, різних профілактичних груп «конфліктних», «самовпевнених», «сумнівних».

Основними напрямками соціально-педагогічної профілактики виступають:

- безпосередній вплив на вихованців;
- створення виховного середовища;
- корекційна соціально-педагогічна профілактика різних впливів суб'єктів соціальних відносин.

В основі профілактичної роботи лежить особистісний підхід до її організації, тобто визнання пріоритету особистості, наявність демократичного стилю взаємодії суб'єктів соціально-педагогічної профілактики, гуманізація соціально-педагогічного процесу.

У його реалізації важливе відношення до вихованця як до особистості, відповідального суб'єкта власного соціального розвитку, взаємодія на основі суб'єкт-суб'єктних відносин, визнанні прав вихованця на вільний соціальний вибір, волевиявлення, відношення до нього як до суб'єкта діяльності.

Однієї з головних завдань соціально-педагогічної профілактичної роботи - на основі особистісного підходу будити кращі якості особистості, мобілізувати її духовні сили на подолання шкідливих звичок, негативного поведінки й формування потреби в самовихованні.

Соціальний педагог покликаний об'єднати всі впливи на особистість вихованця й надати їм соціально-моральну спрямованість, опираючись при цьому на індивідуальні й типологічні особливості учнів, особливо з «групи ризику». Він зобов'язаний забезпечити соціально-педагогічну ситуацію, у якій реалізувався б комплекс профілактично-виховних заходів.

Соціальний педагог виступає організуючим началом у соціально-педагогічній профілактиці, сполучною ланкою між учителями-предметниками, класним керівником, шкільним психологом.

Профілактична робота являє собою систему, структурними компонентами якої є:

- **діагностування** психологічного клімату й характеру міжособистісних відносин; побудова моделі спілкування стосовно до кожного учня;
- **прогнозування** або моделювання кола спілкування для кожного вихованця, стимулювання комунікативних якостей їхньої особистості, забезпечення психологічного комфорту для кожного вихованця;
- **планування** роботи, спрямованої на масове охоплення учнів, чітку рольову перспективу, стимулювання активної діяльності, сприяння моральному росту й творчому становленню особистості;
- **регулювання** взаємин – зняття конфліктних ситуацій, формування адекватної реакції школярів на них;
- **контроль** взаємин у колективі учнів, ламання стереотипів у сприйнятті вихованців, зміни їхнього соціального статусу, надання педагогічної підтримки всім, а не тільки учням з «групи ризику».

Взаємодія класного керівника, соціального педагога й шкільного психолога повинні бути спрямовані на виявлення причин, проблем, які виникають у вихованців і надання конкретної допомоги в подоланні труднощів, що виникли в них, попередження виникнення проблемних ситуацій.

Форми такої роботи різноманітні:

- **консультації**, що проводяться на основі даних соціально-педагогічної й психологічної діагностики учнів;
- **психолого-педагогічні практикуми** з учнями і їхніми батьками, в ході яких обговорюються питання морального розвитку учнів, причини важковихованності, девіантної поведінки, причини й способи його подолання й попередження;
- **семінари** для батьків, педагогів школи, учнів з метою попередження й профілактики девіантної поведінки з використанням ігрових методів;
- **спільні батьківські збори** із учителями класу, учнями, психологом і соціальним педагогом;
- **відвідування** соціальним педагогом і шкільним психологом навчальних занять і спостереження за учнями з «групи

ризик». Зібрані факти колективно аналізуються разом із учителями й класним керівником;

- проведення спільних заходів для учнів.

Програма профілактичної й розвиваючої роботи повинна бути продумана в деталях: чітко сформульовані основні й додаткові завдання, час їхнього виконання, визначена роль кожного учасника профілактичного процесу в реалізації плану роботи; продумана система контролю, підібрані методичні матеріали.

Всі заходи повинні бути спрямовані на подолання ізолюваності учнів з «групи ризику», включення їх у референтну групу, тому що важковиховувані завжди виступають у ролі відкинутих класним колективом.

Важливо практикувати для таких хлопців тренінг-курси: «Мотивація діяльності», «Розвиток комунікативних умінь», «Профілактика агресивності», «Методика зняття конфліктності» та ін. Після таких тренінгів важковиховувані здобувають позитивний досвід у спілкуванні з однолітками, міняють пасивну позицію на позицію активних учасників, стають менш агресивними. При цьому особливо важлива толерантність у відносинах «учитель - учень», «психолог, соціальний педагог - учень «групи ризику».

Соціальний педагог акцентує свою увагу на корекційно-реабілітаційній і профілактичній роботі з учнями «групи ризику». Класний керівник виступає його помічником і союзником.

Позитивні результати соціально-педагогічної профілактики можливі в тому випадку, якщо:

- чітко розподілені функції між педагогічним колективом, колективом, що вчаться й шкільних громадських організацій: школи, сім'ї й громадськості, школи й позашкільних установ; школи й адміністративних органів;
- розподілені ролі, обов'язки при плануванні роботи й реалізації конкретних заходів;
- створена система заходів, спрямованих на виконання програми соціального розвитку особистості або окремих якостей її, реалізацію цивільного виховання, розумового й морального розвитку учнів;

- система роботи орієнтована на особистість, будується на принципах системного й діяльного підходів, диференціації й індивідуалізації; забезпечує залучення учнів у референтні групи й активне життя шкільного колективу.

Результативність соціально-педагогічної профілактичної роботи залежить від взаємодії всіх учасників її, наявності сприятливого морально-психологічного клімату в шкільному й сімейному колективах, своєчасного обліку індивідуальних і типологічних особливостей учнів, індивідуального підбору методів, змісту, форм профілактичної роботи з ними.

При цьому варто пам'ятати й про труднощі, які можливі в процесі роботи:

- складність диференціації учнів «груп ризику» за рівнем, стадією розвитку й глибиною проблем порушень, тому що важко визначити глибину виниклої проблеми і її причини.
- відхилення від норми в поведженні пояснюються різними факторами. Це породжує труднощі у плануванні профілактичної роботи. Нерідко батьки приховують медичні діагнози дітей, що теж служить причиною виникнення важковихованості.
- труднощі виникають і при організації профілактичного середовища. Посилення позитивних факторів виховання й нейтралізація асоціального впливу сім'ї й соціального оточення не дає, часом, позитивних результатів, тому що потрібні кардинальні заходи держави з поліпшення соціального захисту населення й цілеспрямована соціально-педагогічна профілактична робота із сім'єю й громадськістю.

Таким чином, якщо колективні зусилля всіх учасників соціально-педагогічної профілактичної роботи, з опорою на індивідуальні й типологічні особливості учнів «групи ризику», сприяють створенню соціально-психологічних ситуацій, у яких реалізуються комплекси виховних заходів, то результативність її забезпечена. При цьому особливу роль грає методична підготовленість всіх учасників соціально-педагогічного профілактичного процесу до рішення складних проблем попередження й корекції поведження, що відхиляється, учнів.

На жаль, збільшується число молодих людей з поведінням, що відхиляється, підтверджує недостатню ефективність педагогічного процесу в різних типах навчально-виховних установ. Дослідники, що займаються вивченням причин асоціальної поведінки, більше говорять про корекційну діяльність й перевиховання. Всі зусилля направляються на роботу з педагогічно запущеними учнями. Але при цьому не враховується, що фундамент негативної деформації поглядів і звичок у неповнолітніх був закладений до досягнення ними віку кримінальної відповідальності. Правопорушення соціальне явище, що характерно сьогодні й для молодшого шкільного віку.

Тому необхідно превентивну педагогічну діяльність, тобто своєчасні дії педагогів по створенню освітнього середовища, що виховує, що забезпечує нагромадження учнями досвіду морального поведіння, подолання шкідливих звичок, що виступають основою асоціального поведіння й розвитку здатності вчасно переборювати виникаючі труднощі в шкільному житті.

Таким чином, у центрі психолого-педагогічної профілактичної роботи повинна бути особистість вихованця, тобто людина, звернена до людини, людям, важливими якостями якого повинні стати відповідальність за свої дії й учинки, повагу до інших людей і до самого себе.

Успіх олюднення дитини визначається тим, наскільки олюднене життя в суспільстві й педагогічний процес у різних типах навчально-виховних інститутів. Сьогодні гостро постає проблема активного опору антигуманістичним тенденціям, що мають місце в житті. Догма й формалізм діють на людину не тільки ззовні, але й зсередини - через щеплені ідеологічні штампи, стереотипи свідомості й формалізм у діях кожної людини. Завдання школи й соціально-профілактичних служб - сформувати в підростаючого покоління стійкий імунітет до цих тенденцій.

Література

1. Белкин А.С. Основи вікової педагогіки. - М.: Академія, 2000.
2. Свинина Н.Г. Життєвий досвід учнів у контексті личностно-орієнтованого утворення// Педагогіка. - 2001. - №7.-

3. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное навчання в сучасній школі. - М.: Вересень, 1996. - С.24-25.

О.О.Павленко

НАВЧАЛЬНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

В статті розглядається проблема формування творчої особистості в умовах функціонування та реструктуризації сучасного вузу. Зазначається на необхідність збереження та розвитку творчого потенціалу особистості як однієї з основних завдань інноваційної освіти. Акцентується увага на усвідомленні студентом себе як суб'єкта діяльності, який здатний самостійно проявляти творчу (трансформуючу) активність в майбутній професії. В зв'язі з цим розглядається використання групових та колективних форм навчання, застосування активних (інтерактивних) методів в освітньому процесі.

The problem of creative personality's formation in conditions of modern higher educational establishment's functioning and restructuring is observed in the article. The need for creative potentials preservation and development as one of the principal tasks of innovative education is stressed. The attention to realization of a student as an activity's subject, who is able to show his creative(reformative) activity himself in this future profession is paid. In this connection, the use of the group and collective forms of education, the introduction in the educational process are observed.

Навчальний процес у вищій школі, як і будь в якій іншій педагогічній системі, протікає в умовах сумісної діяльності студентів та викладачів. В навчальному процесі студент виступає не як пасивний об'єкт педагогічного управління та накопичення знань, а перш за все, як суб'єкт пізнавальної діяльності, який своєю активністю в значній мірі визначає результати навчальної діяльності. Тому проблема активності студентів залишається гострою та актуальною, притягуючи цільну увагу вчених різних галузей і в першу чергу психологів